

تأثیر راهبرد هند-اقیانوسیه بر رابطه تهران و دهلی/ ایجاد منطقه آزاد تجاری برای تقویت کریدور شمال-جنوب

به گزارش روابط عمومی و امور بین‌الملل سازمان منطقه آزاد چابهار به نقل از بازار، در دولت سیزدهم، هند به دنبال تعامل بیشتر با ایران است که از دو سفر وزیر امور خارجه جایشانکار به ایران در فاصله یک ماهه مشهود است. در ۵ اوت ۲۰۲۱ نیز، جایشانکار در مراسم تحلیف رئیس‌جمهور ایران ابراهیم رئیسی شرکت کرد. حدود یک ماه قبل‌تر، او با رئیسی، که در آن زمان رئیس‌جمهور منتخب بود، ملاقات و پیام تبریک کتبی نخست‌وزیر نارندرا مودی را ارائه کرد.

تعاملات هند با ایران در پس زمینه خروج ایالات متحده از افغانستان و افزایش همزمان حملات طالبان صورت می‌گیرد. در حالی که هند و ایران روابط خود را دوباره تنظیم می‌کنند، افغانستان احتمالاً به عنوان یک نقطه همگرایی ظاهر شود. با وجود اهمیت افغانستان، ژئوپلیتیک منطقه هند و اقیانوس آرام نیز می‌تواند نقش مهمی در روابط هند و ایران ایفا کند.

آیا منافع هند و ایران در افغانستان به هم نزدیک است؟

علیرغم اینکه هند و ایران اشتراکات زیادی در افغانستان دارند، ماهیت این همگرایی متفاوت است. این تفاوت در نهایت می‌تواند اولویت هر دو کشور را تعیین کند. اولویت هند در افغانستان، حفاظت از هندی‌های حاضر در بخش ظرفیت دیپلماتیک و امنیت سرمایه‌گذاری بیش از ۳ میلیارد دلار در پروژه‌های زیربنایی در تمام ۳۴ استان افغانستان و توسعه مسیر تجاری است که ایران، افغانستان و کشورهای آسیای مرکزی را به هم متصل می‌کند. علاوه بر این، خطر سرایت افراط‌گرایی در هند، به ویژه در جامو و کشمیر وجود دارد.

برای ایران که حدود ۹۰۰ کیلومتر مرز مشترک با افغانستان دارد، نگرانی اصلی هجوم پناهجویان، افزایش قاچاق مواد مخدر و انسان و افزایش فعالیت‌های تروریستی است

برای ایران که حدود ۹۰۰ کیلومتر مرز مشترک با افغانستان دارد، نگرانی اصلی هجوم پناهجویان، افزایش قاچاق مواد مخدر و انسان و افزایش فعالیت‌های تروریستی است. پیشروی‌های طالبان منجر به تصرف مناطق مرزی افغانستان شده است.

طالبان یک گذرگاه مرزی مهم به نام اسلام قلعه را تصرف کرد که باعث اختلال در تجارت مرزی بین ایران و افغانستان شد. ایران در تلاش برای آرام کردن نگرانی‌های خود، میزبان دولت افغانستان و رهبران طالبان برای گفتگو در ۷ تا ۸ جولای ۲۰۲۲ بود. اما در مورد اینکه تا چه زمانی روابط ایران و طالبان صمیمانه باقی بماند، تردید وجود دارد. در گذشته ایران به همراه روسیه و هند از ائتلاف شمال علیه طالبان حمایت کرده بود. همچنین، شکاف مذهبی می‌تواند دلیل اصلی خصومت بین این دو در آینده باشد که نمود بارز آن در ماه‌های اخیر تنش برسر حقایق هیرمند است.

رویکرد هند و اقیانوس آرام در روابط دهلی و تهران

در نهایت رقابت ژئوپلیتیکی منطقه هند و اقیانوس آرام می‌تواند در ایران، افغانستان و پاکستان تأثیر بگذارد. همزمان با خروج از

افغانستان، ایالات متحده تمرکز خود را بر آسیای جنوب شرقی افزایش داده است. لوید آستین، وزیر دفاع آمریکا از سنگاپور، فیلیپین و ویتنام با هدف تقویت روابط نظامی با آسیای جنوب شرقی برای مقابله با چین بازدید کرد. معاون رئیس جمهور ایالات متحده کامالا هریس نیز با پیام "آمریکا بازگشته" از سنگاپور و ویتنام بازدید کرد.

هند به نوبه خود قرار است چهار ناو جنگی را به مدت دو ماه در دریای چین جنوبی مستقر کند. این استقرار شامل رزمایش دریایی با آمریکا، ژاپن و استرالیا است. موضع هند در برابر چین در یک سال گذشته پس از درگیری بین سربازان هندی و چینی در دره گالوان در سال ۲۰۲۰ قاطعانه شده است. استقرار کشتی‌های جنگی در دریای چین جنوبی گام دیگری برای مقابله با چین است.

خروج ایالات متحده از افغانستان فرصتی را برای چین فراهم می‌کند تا جایای خود را در منطقه را محکم‌تر کند. چین به دنبال افزایش مشارکت خود در افغانستان برای منافع اقتصادی است که این کشور در قالب منابع طبیعی ارائه می‌دهد. چین برای اینکه بتواند در افغانستان جای پای خود را به دست آورد، از قبل به طالبان نزدیک شده است.

ثبات در افغانستان حاکی از ثبات نسبی در پاکستان و ایران است که چین در پروژه‌های زیربنایی سرمایه‌گذاری زیادی کرده است. چین بیش از ۶۰ میلیارد دلار در کریدور اقتصادی چین و پاکستان (CPEC) سرمایه‌گذاری کرده است که استان سین کیانگ چین را به بندر گوادر در استان بلوچستان پاکستان متصل می‌کند. در ماه مارس سال ۲۰۲۱، چین و ایران قراردادی برای سرمایه‌گذاری ۴۰۰ میلیارد دلاری در پروژه‌های زیرساختی و ارتباطی مختلف در ایران طی ۲۵ سال آینده امضا کردند.

چالش‌های ایران با خروج آمریکا از افغانستان تمام نشده است. رئیسی از پایان دادن به تحریم‌های «ظالمانه» اعمال شده توسط آمریکا صحبت می‌کند و همچنین آینده توافق هسته‌ای نیز هنوز مشخص نشده است، زیرا آمریکا معتقد بوده که توپ در زمین ایران است. پس از خروج آمریکا از توافق هسته‌ای در سال ۲۰۱۸، ایران نیز از تعهدات خود در چارچوب برنامه جامع اقدام مشترک (برجام) دور شده بود.

وضعیت در حال ظهور احتمالا ایجاب کند که هند به ایران نه به عنوان دروازه‌ای به افغانستان و آسیای مرکزی بلکه به عنوان کشوری در منطقه هند و اقیانوسیه نگاه کند. به این ترتیب، هند و ایران ممکن است مجبور شوند روابط خود را حول ژئوپلیتیک منطقه هند و اقیانوس آرام تنظیم کنند

اولویت چین حفاظت از سرمایه‌گذاری‌های خود است در حالی که اولویت‌های ایران مقابله با آمریکا، بحران اقتصادی و تهدید فرامرزی از سوی طالبان است. این اولویت‌ها می‌تواند نزدیکی بین آنها را افزایش دهد. از سوی دیگر، هند نیز احتمالا مجبور به انتخاب شود. به دلیل تعاملات رو به رشد با ایالات متحده، هند می‌تواند مقابله با چین را به عنوان اولویت انتخاب کند. به دلیل بن بست در اختلافات مرزی، چین یک تهدید مستقیم برای هند است. علاوه بر این، هند نقش مهمی در دریای چین جنوبی دارد زیرا ۲۰۰ میلیارد دلار تجارت هند از این منطقه می‌گذرد.

روابط هند و ایران مدتی است که بی‌ثبات شده است. هند خرید نفت از ایران را پس از تحریم‌های آمریکا در سال ۲۰۱۹ متوقف کرد. اگرچه پروژه بندر چابهار از تحریم‌ها مستثنی بود، اما روابط هند با ایران تا حد زیادی در سایه روابط ایران و آمریکا باقی مانده است. وضعیت در حال ظهور احتمالا ایجاب کند که هند به ایران نه به عنوان دروازه‌ای به افغانستان و آسیای مرکزی بلکه به عنوان کشوری در منطقه هند و اقیانوسیه نگاه کند. به این ترتیب، هند و ایران ممکن است مجبور شوند روابط خود را حول ژئوپلیتیک منطقه هند و اقیانوس آرام تنظیم کنند.

به گفته محمد میری، مشاور منطقه آزاد چابهار، هند و ایران قصد دارند در راستای تقویت تجارت با روسیه، عملیاتی کردن کریدور تجاری بین‌المللی شمال جنوب (INSTC) را افزایش دهند. با پیگیری توافقات قبلی، یک محموله آزمایشی برای پیوندهای تجاری از روسیه به هند در ۶ تا ۸ ماه آینده انجام خواهد شد. این محموله از طریق بندر استراتژیک چابهار انجام می‌شود، در حالی که محموله قبلی در سال ۲۰۲۲ از طریق بندرعباس صورت گرفت.

در تلاش برای توسعه این مسیر جدید، مقامات ایرانی همچنین پیشنهاد کرده‌اند که مناطق آزاد تجاری بین چابهار و یک بندر هندی برای تسهیل تجارت ایجاد شود. مسئولان منطقه تجاری اعلام کردند که این پیشنهاد از سوی مدیرعامل منطقه آزاد چابهار در دیدار هفته جاری با رودرا گاوراوش سرست سفیر هند در ایران ارائه شد.

کریدور شمال-جنوب در سال ۲۰۰۱ به عنوان یک کریدور تجاری جدید برای تقویت ارتباطات اقتصادی بین هند، آسیای مرکزی و اروپای شرقی مفهوم‌سازی شد. بر اساس مطالعه مرکز مطالعات نیروی هوایی، یک اندیشکده هندی، تلاش‌های زیادی برای راه اندازی مجدد INSTC صورت گرفته است. پس از آن، پیش نویس توافقنامه ترانزیت و گمرک در سال ۲۰۱۵ به توافق رسید و به دنبال آن اجرای آزمایشی دیگر کریدور از روسیه به هند در سال ۲۰۲۲ انجام شد. به گفته میری، موارد قبلی از بندرعباس ایران برای انتقال کالا استفاده می‌شد.

اجرای آزمایشی بعدی که اکنون در حال برنامه ریزی است، احتمالاً از چابهار که هند در ترمینال شهید بهشتی اسکله دارد، انجام شود. در تلاش برای توسعه این مسیر جدید، مقامات ایرانی همچنین پیشنهاد کرده‌اند که مناطق آزاد تجاری بین چابهار و یک بندر هندی برای تسهیل تجارت ایجاد شود. مسئولان منطقه تجاری اعلام کردند که این پیشنهاد از سوی مدیرعامل منطقه آزاد چابهار در دیدار هفته جاری با رودرا گاوراوش سرست سفیر هند در ایران ارائه شد.

قرار است در ژانویه ۲۰۲۴ یک نشست وزرای عالی رتبه در چابهار برگزار شود تا به سمت عملیاتی‌سازی پیش برود. هند نیز در گذشته میزبان کشورهای منطقه برای نشست‌های «روز چابهار» بوده است. به باور کارشناسان، مشکل اصلی برای پیشبرد INSTC تحریم‌های سختگیرانه‌ای بوده که از سوی غرب بر ایران و روسیه اعمال شده است.

